

certi

NATURVÄRDESBEDÖMNING I FSC-CERTIFIERAT SKOGSBRUK

SAMMANFATTNING

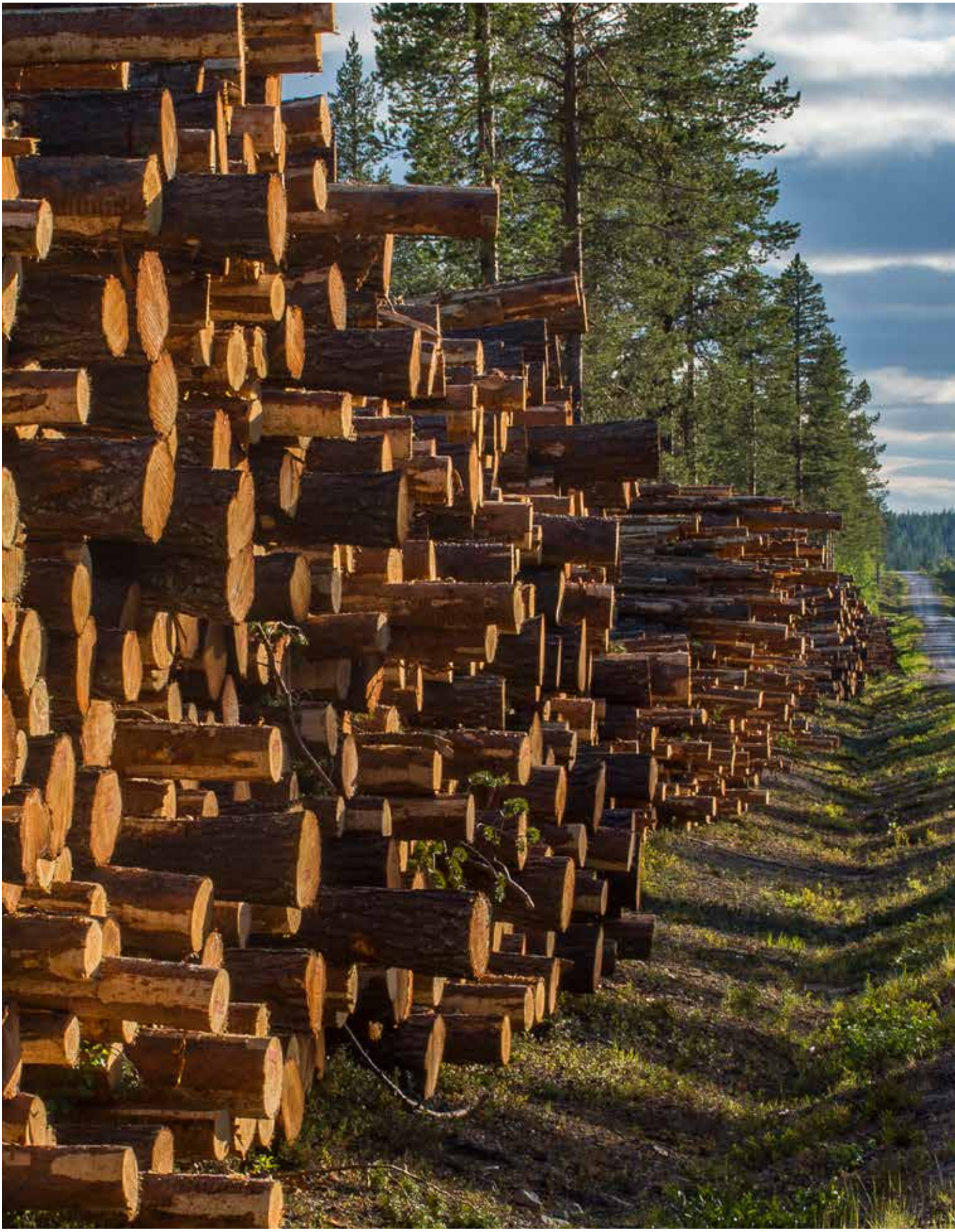

Foto: Ola Jennersten

INNEHÅLL

UNDERSÖKNINGENS OLIKA DELAR SAMT HUVUDSAKLIGA RESULTAT 4

METODERNAS TILLÄMPNINGAR 6

SAMMANFATTNING 10

GODA EXEMPEL 10

UTVECKLINGSOMRÅDEN 11

Foto: Ola Jennersten

EN JÄMFÖRELSE AV METODER FÖR NATURVÄRDESBEDÖMNING

SAMMANFATTNING

Behovet av ett hållbart skogsbruk är mycket stort i ljuset av pågående negativa trender för den biologiska mångfalden. Inom det FSC-certifierade skogsbruket måsta man ta god hänsyn till naturvärden och sociala värden.

Det förekommer idag flera indikationer om en hög andel avverkning av skog med höga naturvärden.

Ett centralt inslag i FSCs regelverk är bevarandet av områden med mycket hög biologisk mångfald, som ska undantas eller skötas utifrån de behov som områdenas naturvärden kräver. Det förekommer idag flera indikationer om en hög andel avverkning av skog med höga naturvärden.

Inom det svenska, FSC-certifierade skogsbruket dominerar trakthyggesbruk med naturvårdshänsyn som övergripande skötselprincip. Under trakthyggesbrukets omloppstid sker flera skogsbruksåtgärder som kan förväntas påverka den skogliga biologiska mångfalden negativt. I samband med föryngringsavverkning ska det, som ett led i det förberedande arbetet inför avverkningsåtgärden, ske en s.k. naturvärdesbedömning på FSC-certifierad skogsmark i syfte att identifiera och värdera skogliga naturvärden inom avverkningstrakten.

I normalfallet utförs naturvärdesbedömning av en fältplanerare eller virkesköpare i samband med den övriga planeringen i fält inför en avverkning. Resultatet dokumenteras och används som ett underlag vid planeringen av naturvårdshänsynen, eller vid beslut om naturvårdsavsättning.

Brister i förmågan att utföra naturvärdesbedömning medför ökade risker att områden med höga naturvärden avverkas. Sedan många år tillbaka arbetar FSC-certifierade organisation med naturvärdesbedömning utifrån organisationernas specifika rutiner och checklistor. Det har saknats en fullgod bild av organisationens arbete med att implementera rutiner för naturvärdesbedömning. Vidare har det saknats en beskrivning av hur organisationerna tillämpar och styr naturvärdesbedömning som ett operativt arbetsmoment.

WWF har med anledning av ovanstående beslutat att genomföra en utvärderande studie, med syftet att kartlägga och jämföra metoder för naturvärdesbedömning inom det FSC-certifierade skogsbruket i Sverige.
Studien omfattade en jämförelse av:

a) **Metodernas innehåll** (dvs vilka naturvärden eftersöks),
b) **Metodernas tillämpning** samt
c) **Intern kontroll** av metodernas efterlevnad.

Studien bygger på dokumentgranskning av checklistor och tillämpningsrutiner som inhämtats från medverkande organisationer, samt intervjuer med naturvårdsansvariga. Ett stort antal organisationer bjöds in för att delta i studien, och 10 organisationer valde att medverka med dokument och intervjudel.

Följande organisationer deltog: Billerud-Korsnäs, Derome, Kopparfors, SCA, Skogssällskapet, Stiftens Egendomsförvaltningars Förening (de FSC-certifierade stiften), Stora Enso, Sveaskog, Sydved och Vida.

Deltagarna representerar olika typer av skogliga aktörer som markägande industriföretag, markägare utan egen industri, virkesköpande organisationer med industri samt primärt förvaltande organisationer.

UNDERSÖKNINGENS OLIKA DELAR SAMT HUVUDSAKLIGA RESULTAT

Metodernas innehåll

I den inledande delen undersöktes innehållet i de olika checklistor som tillämpas hos de medverkande organisationerna. Syftet var att klargöra vilka naturvärden som eftersöks vid inventeringen samt hur naturvårdsdata samlas in.

De allra flesta organisationer har checklistor som beskriver olika typer av naturvärdesstrukturer (död ved, naturvärdesträd m.fl.) samt beståndsvisa karaktärsdrag som åldersspridning och höjdskiktning, vilka kombineras med information om rödlistade arter. Två principer för poängsättning och värdering förekommer:

- **Den ackumulerande poängsättningsmetoden** i vilken användaren anger hur många av ett stort antal angiva naturvärden som kan identifieras i beståndet, och där förekomsten av respektive naturvärde räknas ihop till en ackumulerad poängsumma. Den mest spridda metoden med detta förfarande är Skogsbiologernas naturvärdesbedömning, som förekommer både i ursprunglig och företagsanpassad form.
- **Den andra metoden bygger på en samlad bedömning** av delbetyg, vilka ges för ett antal områden där naturvärden betygsätts (oftast i en skala om 1–4) inom respektive område.

En viktig skillnad mellan de två metoderna är att bestånd med höga naturvärden som är knutna till ett specifikt naturvärde (t.ex. naturvärdesträd) normalt värderas högre med den senare metoden.

Resultaten visar relativt stort överlapp

Resultaten visar på ett relativt stort överlapp mellan checklistorna när det gäller vilka ingående naturvärden (kriterier eller indikatorer) som användaren ska eftersöka i fält i samband med naturvärdesbedömningen.

Samtliga checklistor omfattar välkända indikatorer på skogliga naturvärden som död ved (mängd och kvalitet), naturvärdesträd (gamla och/eller grova träd med utvecklade naturvärden) och beståndsvariation som fullskiktning eller åldersspridning. En viss skillnad kunde ses mellan checklistor när det gäller betydelsen av landskapsekologiska naturvärden (bristbiotoper/bristträdslag m.m.) samt i viss mån för betydelsen av arter.

Flera organisationer arbetar med anpassade checklistor där inventeringen

Samtliga organisationer har checklistor som beskriver olika typer av naturvärdesstrukturer som död ved och naturvärdesträd.

Brister i förmågan att utföra naturvärdesbedömning medför ökade risker att områden med höga naturvärden avverkas.

© N.C. Turner / WWF

Betygsättning sker i fem av sju metoder genom att delbetyg för olika bedömningskriterier vägs samman enligt en särskild princip, och i de två övriga genom en ackumulerad slutsumma.

koncentreras till skogstypsspecifika naturvärden. Vidare förekommer även förenklade checklistor med färre antal naturvärden som ska kunna användas i okomplicerade bedömningssituationer, som i yngre skog.

Utöver checklistorna med dess naturvärden omfattar organisationernas handledningar även en beskrivning av hur fältdata ska samlas in, dvs en inventeringsmetodik. Här kan man konstatera en variation mellan metoder med objektivt utlagda provytor (ofta kompletterat med övergripande bedömningar av beståndsvisa naturvärden) och metoder som baseras på ett ”fritt sökförfarande”, där användaren ges frihet att värdera naturvärdesstatus utan provytor.

I flera metoder används gränsvärden för att definiera specifika betyg utifrån en viss naturvärdesstruktur. En återkommande princip är att högre frekvens krävs när en viss värdestruktur (t.ex. naturvärdesträd eller död ved) är fördelad över flera olika trädslag, jämfört med om värdestrukturen är knuten till ett trädslag.

Betygsättning sker i fem av sju metoder genom att delbetyg för olika bedömningsområden vägs samman enligt en särskild princip, och i de två övriga genom att jämföra den summerade slutpoängen med en fördefinierade poängnivåer för olika värdeomdömen. I merparten av metoderna (fem av sju) förekommer ”kvalitativ viktning” av enskilda bedömningskriterier, som därmed tillåts påverka slutomdömet mer än andra, t. ex. genom så kallade ”heta poäng” som beskriver regionalt prioriterade naturvärden. I flera fall förekommer viktning av kriterierna död ved och äldre träd/naturvärdesträd, som då ges en större betydelse för slutomdömet än exempelvis beståndsvariation eller landskapsekologiska naturvärden.

Studien kan påvisa stora likheter mellan de olika checklistor som används inom det FSC-certifierade skogsbruket idag.

Samtliga kan anses uppfylla den ”innehållsförteckning” som specificeras i FSC-standardens vägledning.

METODERNAS TILLÄMPNINGAR

Ett annat viktigt syfte med studien var att undersöka i vilken mån organisationerna utvecklat rutiner avsedda att styra och precisera utförandet av naturvärdesbedömning. Sådana handledningar kan bestå av riktlinjer eller instruktioner som beskriver i vilka situationer som bedömningen ska genomföras, samt ifall kompletterande bedömningar är aktuella.

Tillämpningsrutinernas omfattning

Av de tio organisationer som deltog i studiens tillämpningsdel har sju organisationer utvecklat detaljerade, skriftliga tillämpningsrutiner för styrning av utförandet. De markägande skogsbolagen

som ingick i studien uppvisade genomgående mer utvecklade tillämpningsrutiner för naturvärdesbedömning, jämfört med virkesköpande organisationer. De organisationer som inte utvecklat skriftliga tillämpningsrutiner genomför naturvärdesbedömning utan särskilda kompletteringar eller specifika tillägg för olika bedömningssituationer i samband med samtliga åtgärder som FSC-standarden kräver.

Naturvärdesbedömning ska enligt tillämpningsrutinerna ske inför slutavverkning, senare gallring samt inför vägbyggnation, vilket är i linje med nuvarande FSC-standard. Hos två organisationer omfattas även gödsling och dikesrensning av krav på naturvärdesbedömning. Hos de tre virkesköpande organisationerna, där bedömningar framför allt görs inför avverkningar hos privata skogsägare, läggs stor vikt vid den befintliga skogsbruksplanen, som man anser kan ersätta kravet på naturvärdesbedömning ifall skogsbruksplanen i sig uppfyller certifieringskraven. Om en sådan plan saknas ska alltid en naturvärdesbedömning ske före avverkningsåtgärd och anläggande av skogsbilväg.

Studien visar att organisationer med utvecklade tillämpningsinstruktioner helt avstår från att genomföra naturvärdesbedömning på snötäckt mark, med undantag för en organisation som under vissa förutsättningar kan godkänna detta.

Tillämpning vid ”särskilt riskfyllda bedömningssituationer”

Inom ramen för tillämpningsrutinerna har ett antal ”särskilt riskfyllda bedömningssituationer” undersökts. Dessa bedömningar sker under förhållanden som medför ökade risker för negativ påverkan på höga naturvärden. För detta syfte undersöktes tre typer av riskfyllda bedömningssituationer; dels eskaleringsbedömningar (där den ursprungliga inventeraren anlitar mer erfaren/kompetens kollega för hjälp med bedömning), återtagsbedömning (dvs en naturvärdesbedömning som sker i syfte att genomföra en omklassning av frivilliga avsättningar), dels naturvärdesbedömning vid virkesköp (i första hand där virkesköparen utför både virkesaffär samt naturvärdesbedömning).

Sex av organisationerna hade utvecklat särskilda tillämpningsrutiner för att hantera eskaleringsbedömningar, och i majoriteten av fallen består eskaleringsprocessen av två steg, där det första steget innebär en kontakt med en erfaren kollega och det andra steget innebär kontakt med en intern specialist (naturvårdsspecialist eller ekolog). Hos två organisationer beskrivs eskaleringsprocessen i tre steg där man även kan söka kontakt med en central specialist alternativt Skogsstyrelsen vid osäkerhet. I samband med eskalering använder samtliga organisationer samma checklista som vid den ordinarie naturvärdesbedömningen. Hos tre organisationer kan även Skogsstyrelsens checklistor för identifiering av nyckelbiotoper användas för bedömning av nyckelbiotopsstatus. Ingen organisation har som generellt krav att fördjupade artinventeringar ska genomföras vid eskaleringsbedömningar.

Omklassning av frivilliga naturvårdsavsättningar kan ibland ske, exempelvis i syfte att öka kvaliteten i de områden som avsatts för naturvårdsändamål.

Naturvärdesbedömning ska enligt tillämpningsrutinerna ske inför slutavverkning, senare gallring samt inför vägbyggnation, vilket är i linje med nuvarande FSC-standard.

Naturvärdesbedömning används bland annat för att identifiera och målklassa bestånd med höga naturvärden. Bilden visar en frivillig avsättning i Småland.

Foto: Peter Roberntz

Foto: Ola Jennersten

Fem av tio organisationer har särskilda tillämpningsrutiner för att reglera så kallade återtagsbedömningar.

Normalt sker sådana ”återtag” i en separat process, ofta inom ramen för den Ekologiska Landskapsplaneringen (ELP), alternativt i riktade projekt där områden valts ut baserat på ett antal kriterier för kontroll i fält.

Fem av tio organisationer har särskilda tillämpningsrutiner för att reglera sådana återtagsbedömningar, vilka ofta kan anses vara behäftade med en förhöjd risk. Tre av fem organisationers tillämpningsrutiner kräver att en ny naturvärdes bedömning utförs i fält i samtliga bestånd som är aktuella för återtag till produktion, och att resultaten av dessa dokumenteras. Hos de övriga två organisationerna ska en ny bedömning normalt utföras, men det finns möjlighet till undantag från regeln i situationer där man, baserat på registerdata, bedömer en avsättning som uppenbart felklassad exempelvis baserat på avvikande beståndsålder. Fördjupade artinventeringar utförs normalt inte i samband med återtagsbedömningar.

Processen för naturvärdesbedömning i samband med virkesköp (i studien avgränsat till avverkningsuppdrag) har undersökts för sju av de tio organisationerna. I de fall där markägande skogsbolag även bedriver virkesköp utförs naturvärdesbedömning av traktplanerare hos två organisationer och av virkesköpare hos två organisationer. Normalt används samma metod vid naturvärdesbedömning på köptrakter som för egen skog, med undantag för en organisation som för närvarande använder en mindre arbetskrävande bedömningsmetodik i samband med virkesköp. I vilken del av köpprocessen som naturvärdesbedömningen genomförs varierar mellan organisationerna.

I detta sammanhang är det intressant att undersöka när en naturvärdesbedömning utförs i relation till tecknande av virkeskontrakt samt inskickade av avverkningsanmälan. Hos tre av organisationerna som bedriver virkesköp saknas en tillämpningsrutin som specificerar när under köpprocessen som naturvärdesbedömning ska ske, medan tre organisationer anger att naturvärdesbedömning alltid ska ske innan avverkningsanmälan och en organisation rekommenderar att naturvärdesbedömning ska ske före avverkningsanmälan. Hos två av organisationerna finns möjlighet att kontraktera en avverkning innan själva naturvärdesbedömningen är utförd.

Sammantaget kan det alltså konstateras att organisationernas tillämpningsrutiner uppvisar såväl skillnader som likheter när det gäller ”särskilt riskfyllda bedömningssituationer”. Att återtag och eskalering normalt sker av personal med särskild kompetens är en god princip. Det finns all anledning att beakta behovet av att komplettera dessa bedömningssituationer med fördjupade artinventeringar, då detta förbättrar bedömningsunderlaget avsevärt.

Kompetens och uppföljning

Utöver metodens omfattning och tillämpning är det även av central vikt att utövarna inom skogsbruket har tillräckligt hög kompetens, samt att systematiska och lärande uppföljningar sker inom organisationen. Samtliga organisationer uppvisar tydligt definierade kompetenskrav för den som ska utföra naturvärdesbedömning. Kompetenskravet är definierat utifrån krav i både PEFCs och FSCs skogsbruksstandarder, och innebär att motsvarande SYN-kurs i ”Grundläggande Naturvärdesbedömning” ska ha genomförts med godkänt resultat. SYN-kurs i naturvärdesbedömning genomförs normalt som en kombinerad en- till tvådagarsövning med fokus på metodik samt kalibrering av naturvärden i olika skogsbiotoper, och arrangeras av SYN-ackrediterade kursanordnare.

Hos fem av tio organisationer finns även tydligt formulerade krav på en längre, grundläggande introduktionsutbildning, vilket flera organisationer definierat som en 3-dagars utbildning med fokus på identifiering och värdering av naturvärden. Explicit formulerade krav på årliga kalibreringar, med syfte att förbättra kompetensen i specifika gränsdragningssituationer och svåra bedömningsmoment, förekommer hos hälften av de intervjuade organisationerna.

Hos fem av tio organisationer sker idag regelrätta uppföljningar som på ett systematiskt sätt följer upp kvaliteten hos de utförda naturvärdesbedömningarna. Stickprovets storlek och principer för urval varierar mellan organisationerna, men anges hos tre organisationer vara riskbaserade och styrda mot svåra geografier eller mot personal som saknar erfarenhet.

Den tretåiga hackspetten (*Picoides tridactylus, NT*) är en av de fyra hackspettsarter som är rödlistade i Sverige. Foto: Ola Jennersten

Flera så kallade ”särskilt riskfyllda bedömningssituationer”, som kräver mer detaljerad styrning och handledning från organisationen, har identifierats.

GODA EXEMPEL

- **Det är positivt** att flera organisationer har utvecklat specifika checklistor för naturvärdesbedömning i skogstyper som normalt inte kan bedömas enbart utifrån traditionella naturvärdesstrukturer, eller ifall naturvärden endast kännetecknas av ett utpekat bedömningskriterium (t.ex. naturvärdesträd).
- **Eskaleringsrutiner minskar generellt sett** risken för felaktiga naturvärdesbedömningar, och det är positivt att sådana rutiner utgör ett etablerat arbetssätt inom många större, skogsägande organisationer.
- **Tillämpandet av mer objektiva metoder** för datainsamling, som objektivt utlagda provytor, ökar trovärdigheten i bedömningarna.
- **Flera större, skogsägande organisationer** har idag anställda naturvärdesspecialister med särskilt hög naturvårdskompetens som ett stöd till fältorganisationen.

UTVECKLINGSOMRÅDEN

- **De checklistor som används** för naturvärdesbedömningar på beståndsnivå bör på ett tydligare sätt beakta landskapets naturvårdsbiologiska förutsättningar - både avseende vilka kriterier som används och hur olika naturvärden ska värderas / gränsvärden ska anpassas.
- **Utfallet av naturvärdesbedömning** bör på ett tydligare sätt kunna beakta möjligheten till alternativa, mer variationsskapande, skötselformer som hyggesfritt eller blandskogsbruk.
- **Graden av objektivitet** kan öka hos flera organisationer genom införande av mer objektiva metoder för datainsamling, som provytevisa skattningar kombinerat med objektiva utläggsinstruktioner.
- **Betydelsen av relevanta naturvårdsarter** bör, i vissa biotoptyper, ges större vikt än vad som är fallet idag med hjälp av riktad viktning. FSC-certifierade organisationer bör själva definiera i vilka beståndstyper som fördjupad artinventering ska utgöra ett regelmässigt inslag. Processer för urval av relevanta naturvårdsarter bör initieras av de större certifikatsinnehavarna och vid behov kvalitetssäkras av extern expertis.

- **Krav på kompetens inom artkunskap** bör höjas väsentligt för skogsbruksplanläggare som producerar certifieringsanpassade skogsbruksplaner.
- **Särskilt riskfyllda bedömningssituationer,** med hög associerad risk för negativ påverkan på höga naturvärden, bör definieras av FSC-certifierade organisationer. För dessa bedömningssituationer ska sedan särskilda och mer detaljerade tillämpningsrutiner utvecklas.
- **Naturvärdesbedömning i samband med återtag** av frivilliga avsättningar och eskalering bör alltid ske av utpekad naturvårdsexpertis mot bakgrund av en ny och dokumenterad bedömning. Fördjupade artinventeringar bör normalt genomföras i samband med återtag av frivilliga avsättningar.
- **Naturvärdesbedömning i samband med virkesköp** hos FSC-certifierade skogsägare bör i första hand ske av en för virkesaffären utomstående person, och tidsmässigt ske innan kontrakt tecknats och avverkningsanmälan skickats in.
- **Regelbunden kalibrering i naturvärdesbedömning** är av stor vikt för bedömningarnas kvalitet. Utförare av naturvärdesbedömning bör alltid ha genomgått grundlig naturvärdesutbildning innan första naturvärdesbedömningen genomförs.
- **Kvalitetsuppföljningar** av utförd naturvärdesbedömning bör vara ett självklart inslag i FSC-certifierade organisationers naturvårdsarbete. Dessa kan med fördel inriktas på bestånd i vilka särskilt riskfyllda bedömningssituationer förekommer.
- **En eventuell standardisering** av inventeringsmetodik inom ramen för FSC bör i första hand omfatta förfarande för objektiv datainsamling samt övergripande värderingsprinciper.

Den vackra orkidéen norna (*Calypso bulbosa*, VU, sårbar) växer på frisk till fuktig, mossrik barrskog från Dalarna och norrut. Arten ska skyddas enligt artskyddförordningen.
Foto: Ola Jennersten

Betydelsen av relevanta naturvårdsarter bör, i vissa biotoptyper, ges större vikt än vad som är fallet idag med hjälp av riktad viktning.

WWF

WWF arbetar för att hejda förstörelsen
av jordens naturliga livsmiljö och bygga
en framtid där människor lever
i harmoni med naturen.

wwf.se

90 KONTO SVENSK INSAMLINGS KONTROLL